

Pokolenia odchodzą. Relacje źródłowe polskich Sybiraków z Wielkiej Brytanii Leeds

Wiosną 2013 roku misja Uniwersytetu Pedagogicznego wyruszyła do Leeds w Wielkiej Brytanii. Jej celem było zebranie jak największej liczby relacji świadków historii, którzy przeżyli koszmar zsyłki na Sybir. Projekt naukowy realizowany jest w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W ciągu pięciu lat, podobnym jak w Leeds badaniom jest poddawanych kilka miast brytyjskich. Efekty tych prac zostaną opublikowane w formie książkowej. Powstają również filmy i wystawy.

Po II wojnie światowej w Leeds i najbliższej okolicy tego miasta zamieszkało około 1 500 Polaków. W znacznej części byli to ludzie, którzy w latach 1940-1941 przeżyli wywózkę w głąb Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich. Tam w tragicznych warunkach mieszkaniowych, cierpiąc głód i upodlenie, według założeń systemu stalinowskiego mieli przebywać do końca życia. Sytuacja zmieniła się, gdy w 1941 roku wybuchła wojna Trzeciej Rzeszy z Rosją Sowiecką. Po londyńskim układzie Sikorski – Majski doszło do tzw. amnestii. W ramach niej Polacy stawali się wolnymi ludźmi. Znaczna część zesłańców powędrowała na południe ZSRS, gdzie tworzyła się armia polska. W 1942 roku około 120 tysięcy Polaków (z tego 1/3 stanowiła ludność cywilna) wyszło z gen. Władysławem Andersem na Bliski Wschód. Żołnierze poszli walczyć w ramach 2 Korpusu Polskiego do Włoch. Kobiety, dzieci oraz niezdolni do służby wojskowej mężczyźni zostali rozmieszczeni w polskich osiedlach w Palestynie, Afryce, Indiach, Meksyku, a nawet Nowej Zelandii. Tam mieli przetrwać wojnę. Po jej zakończeniu, gdy okazało się, że Polska, nie odzyskując pełnej niepodległości, trafiła pod wpływ ZSRS, dziesiątki tysięcy Polaków postanowiło nie wracać do kraju. W najgorszej sytuacji byli Kresowiaczy, których domy znalazły się za Bugiem, na terenie państwa sowieckiego. Ci po prostu nie mieli do czego wracać. Byli zesłańcy rozjechali się po świecie, do USA, Kanady, Australii i innych państw. Jednak najwięcej, kilkadziesiąt tysięcy Sybiraków, trafiło do Wielkiej Brytanii. Tam, w wielu miastach, wraz z innymi polskimi emigrantami, stworzyli prawdziwą „Polskę poza Polską”. Powstały polskie parafie, instytucje naukowe i kulturalne, stowarzyszenia, szkoły, harcerstwo itp.

Dziś w ponad 700-tysięcznej aglomeracji Leeds mieszka kilka tysięcy Polaków. W większości jest to już „nowa” emigracja, która dotarła na Wyspy po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Jednak wśród tej Polonii znajdują się jeszcze, niestety co raz mniej już liczni, przedstawiciele polskiej emigracji powojennej. Do nich to starali się dotrzeć członkowie misji UP.

Przy Polskiej Parafii pw. Matki Boskiej Częstochowskiej i Św. Stanisława Kostki w Leeds znajduje się Polski Ośrodek Katolicki. Budynek ten służy dziś polskim organizacjom na czele z Polską Szkołą Sobotnią czy Stowarzyszeniem - Związkiem Uczniów Junackich Szkół Mechanicznych. To tutaj przedstawiciele UP prowadzili swoje badania i nagrywali wspomnienia świadków historii. Niezwykle ważna idea naszego projektu, mająca na celu zarejestrowanie relacji wspomnieniowych ostatnich wojennych świadków historii na Wyspach Brytyjskich, pozwoliła uratować od zapomnienia losy polskich emigrantów z Leeds.

Misji UP udało się nagrać audio i video 21 bezcennych wielogodzinnych relacji wspomnieniowych. Oprócz filmów, do Polski przywieziono setki dokumentów, fotografii i artefaktów. Wszystkie te rzeczy trafiły do Archiwum Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń Uniwersytetu Pedagogicznego. Posłużą one do badań nad Sybirakami i polską emigracją w Wielkiej Brytanii. Niewielką część tych zbiorów można zobaczyć na prezentowanej tutaj wystawie.

Dr hab. Hubert Chudzio

Praca finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2012-2016”.
Kierownik grantu: dr hab. Hubert Chudzio

Wystawę przygotowali:
Dr hab. Hubert Chudzio
Anna Hejczyk
Mariusz Solarz
Alicja Śmigielska

Uczestnicy misji:
Dr hab. Hubert Chudzio
Katarzyna Odrzywołek
Dr Adrian Szopa
Alicja Śmigielska

